

Grzegorz Trafalski

Pieczęcie cechowe w zbiorach Muzeum Diecezjalnego w Płocku

Guild seals in the collection of the Diocesan Museum in Plock

Streszczenie: Pieczęcie cechowe są ważnym i nadal słabo rozpoznanym działem sfragistyki. Interesująca kolekcja tego typu zabytków jest przechowywana w Muzeum Diecezjalnym w Płocku. Jej twórcą był Franciszek Tarczyński, a skatalogował ją ks. Tomasz Kowalewski. Znalazły się w niej pieczęcie cechów z Chodzieży, Kowala, Łowicza, Sandomierza, Starej Warszawy, Płocka i Włocławka.

Słowa kluczowe: pieczęć, cech, rzemieślnik.

Summary: Guild seals are an important and still poorly recognized in the historiography of science department of sfragistic. Interesting collection of monuments of this kind has been collected in the Diocesan Museum in Plock. It was created by Franciszek Tarczyński, and cataloged by priest Tomasz Kowalewski. The stamps have been affixed to his cardboard boards. Stock of the guilds of Plock, Łowicz, Sandomierz, Old Warsaw, Kowal, Chodzież, and Włocławek.

Keywords: seal, guild, craftsman.

Sfragistyka cechowa nie cieszy się ogromnym zainteresowaniem badaczy. Poza niewielką liczbą prac dotyczących głównie pieczęci cechowych z terytorium południowej Polski, właściwie temat nie

występuje w polskim dorobku naukowym¹. Z pewnością pieczęcie cechowe wymagają dokładniejszych badań. Taki postulat zgłaszał już Damian Tomczyk w książce z 1975 r.²

Początki pieczęci cechowej są ściśle związane z powstawaniem zorganizowanego rzemiosła, czyli korporacji cechowych w XIII/XIV w. Miało to miejsce w ramach procesu lokacji miast na wzorach zachodnich. Ponieważ korporacje te posiadały prawo wystawiania dokumentów, pojawiła się potrzeba ich uwierzytelniania za pomocą pieczęci. Pierwsze *sigilla* cechowe na ziemiach polskich istniały już w XIV w. Najstarsze zachowane zabytki tego typu odnoszą się do cechu rzeźników i paśników krakowskich³.

¹ B. Bimler-Mackiewicz, *Znaki cechowe i ich funkcje na ziemiach polskich. Studium źródłoznawcze*, Warszawa 2004; R. Buczek, *Pieczęcie cechów zachodnio-pomorskich od XV do XIX wieku*, „Materiały Zachodnio-Pomorskie” t. 6 1960, s. 419-454; A. Chmiel, *Godła rzemieślnicze i przemysłowe krakowskie od połowy XIV w. aż do XX w.*, Kraków 1922; M. Gumowski, M. Haisig, S. Mikucki, *Sfragistyka*, Warszawa 1960; M. Gumowski, *Pieczęcie śląskie do końca XIV wieku* [w:] *Historia Śląska*, t. III, Kraków 1936, s. 247-444, 835-855; Tegoż, *Pieczęcie cechowe polskie*, Dział Rękopisów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, nr 12552; M. Haisig, *Zbiory sfragistyczne Muzeum Śląskiego – ich aspekty naukowo-badawcze i artystyczne*, „Roczniki Sztuki Śląskiej” 1959, s. 131-139, Tegoż, *Sfragistyka Kalisza* [w:] *Osiemnaście wieków Kalisza*, t. 1, Kalisz 1960; T. Kałuski, *Pieczęcie cechów na ziemiach księstwa głogowskiego do połowy XIX wieku. Geneza i symbolika*, Warszawa 2013; F. Kotula, *Cechowe znaki i tłoki pieczętne w Muzeum w Rzeszowie*, Rzeszów 1951; B. Marcisz, *Cechowe pieczęcie i tłoki pieczętne* [w:] *Zabytki cechów śląskich*, Wrocław 2002, s. 11-145; F. Piekosiński, *Pieczęcie polskie wieków średnich*, Kraków 1906; Tegoż, *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie*, „Herold Polski” 1906 s. 1-32; J. Tandecki, *Kancelarie toruńskich korporacji rzemieślniczych w okresie staropolskim*, Warszawa 1987; D. Tomczyk, *Ze studiów nad pieczęcią cechową miast ziemi oleskiej (do XVIII w.)*, „Głos Olesna” 1968, s. 26-32, Tegoż, *Rzemiosło cechowe Gliwic, Pyskowic, Toczka, Sośnicowic w świetle źródeł sfragistycznych XVI-XVIII w.*, „Zeszyty Gliwickie” 1983, t. 10, s. 17-38; Tegoż, *Organizacje cechowe Brzegu w świetle źródeł sfragistycznych XVI-XVIII wieku*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Seria: Zeszyty Historyczne” 1994, t. II, s. 207-228; J. Wiślocki, *Cechowe tłoki pieczętne jako źródło kultury materialnej*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza” t. 2 1956, z. 1, s. 235-242.

² D. Tomczyk, *Pieczęcie górnośląskich cechów rzemieślniczych z XV-XVIII wieku i ich znaczenie historyczne*, Opole, 1975, s. 15.

³ Tamże, 9-12.

W artykule chciałbym pochylić się nad pieczęciami cechowymi, które znajdują się w zbiorach Muzeum Diecezjalnego w Płocku. Trzon tych zbiorów stanowi materiał zebrany przez Franciszka Tarczyńskiego⁴, który w 1900 r. całe swoje zbiory „starożytności”⁵ zapisał ks. Tomaszowi Kowalewskiemu⁶. Stały się one podstawą Muzeum Diecezjalnego utworzonego w 1903 r., którego pierwszym opiekunem został wspomniany ks. T. Kowalewski. Ułożył on zbiory sfragistyczne muzeum na dwudziestu kartonowych tablicach, dzieląc je tematycznie. Każda z nich zawiera tytuł, oraz ułożone kolejno i ponumerowane odciski pieczęci⁷. Poza pogrupowaniem tematycznym nie zostały one uszeregowane wg jakiegokolwiek logicznej kolejności. Podczas porządkowania zbioru przez ks. T. Kowalewskiego odlew pieczęci tkaczy z Sandomierza został mylnie przypisany do grupy *sigillorum* włocławskich korporacji rzemieślniczych. Błąd ten należy chyba zrzucić na karb słabo czytelnej, zapisanej minuskułą gotycką legendy pieczęci⁸.

⁴ Franciszek Tarczyński (1833-1900) nauczyciel, malarz i kolekcjoner. Urodzony w Łęczycy. Ojciec Kazimierz był muzykiem i producentem fortepianów oraz kolekcjonerem i badaczem historii dzwonów. Franciszek zajmował się amatorsko archeologią (prowadził badania powierzchniowe i sondażowe stanowisk z różnych epok). Od 1877 r. zajmował się także malarstwem religijnym, restauracją starych kościołów i dzieł sztuki. Zebrał wiele cennych okazów, a także pamiątek historycznych, które w 1900 r. przekazał ks. kanonikowi Tomaszowi Kowalewskiemu. Zmarł 30 czerwca 1900 r. podczas prac archeologicznych w Romatowie koło Sierpca. (S. Cegłowski, K. Demkowicz, i in., *Skarby z ziemi wydobyte*, Płock 2010, s. 13-22; A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 599-600).

⁵ Składało się na nie 847 pozycji inwentarzowych, a 5 317 przedmiotów, w tym 41 tłoków pieczętnych, 7 odcisków pieczęci woskowych, 144 kopie pieczęci w postaci odcisków w laku i na papierze oraz odlewów cynowych (T. Kowalewski, *Spis inwentarza przedmiotów archeologicznych i pamiątek historycznych Franciszka Tarczyńskiego oddanych rejentalnie w 1900 roku Ks. Tomaszowi Kowalewskiemu Kanonikowi Katedry Płockiej i przez tegoż ofiarowany Muzeum Diecezjalnemu w Płocku*, Płock 1900, s. 41-43; P. Bokota, *Kolekcja sfragistyczna Franciszka Tarczyńskiego w zbiorach Muzeum Diecezjalnego w Płocku*, [w:] *Zbiory pieczęci w Polsce*, red. Z. Piech, W. Strzyżewski, Warszawa 2009, s. 289.

⁶ ks. Tomasz Kowalewski (1857-1927) - urodził się 2 października 1857 r. w Kuczborku p. Mławą. Jego ojciec – Tomasz - był burmistrzem w Szreńsku. W 1879 r. ukończył Seminarium Duchowne w Płocku. W latach 1903-1925 był kustoszem Muzeum Diecezjalnego w Płocku. Zmarł w Płocku 23 grudnia 1927 r. (A.J. Papierowski, J. Stefański, dz. cyt., s. 291).

⁷ P. Bokota, dz. cyt., s. 287-294.

⁸ zob. nr kat. 48.

Przedmiotem artykułu będą pieczęcie umieszczone na tablicach nr VII, XII, XIII, XIV i XV. Znajdują się na nich zgodnie z tytułami tablic: *Odciski pieczęci cechowych Warszawy, Kowala, Gdańska, Sandomierza i Chodcza, Odciski pieczęci cechowych miasta Płocka, Odciski pieczęci cechowych miasta Włocławka, Odciski pieczęci cechowych miasta Łowicza.*

W przeciwieństwie do wielu podobnych zbiorów zebrane w nim pieczęcie nie noszą śladów wydarcia z dokumentów, co wystawia pozytywną opinię twórcy. Większość pieczęci została odcisnięta w czerwonym laku, w grantowym tuszu, a zaledwie 6 jest odlewami cynowymi. Po odciskach widać, że były wykonywane przy pomocy tego samego czerwonego laku lub granatowego atramentu. Nie da się tego stwierdzić o odlewach cynowych, ze względu na właściwości tego materiału.

W tym miejscu pragnę na chwilę pochylić się nad pochodzeniem tłoków pieczętnych, które wykorzystano do stworzenia kolekcji. Wszystkie typariusze łowickich cechów pochodziły z kolekcji Władysława Tarczyńskiego⁹, znanego kolekcjonera starożytności, a prywatnie brata Franciszka¹⁰. Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztów (dalej: USZK) Tokarskiego, Bednarskiego i Stelmachowskiego we Włocławku znajdowała się na pocz. XX wieku w kancelarii cechowej. Dzisiaj jest przechowywana w zbiorach tamtejszego Cechu Rzemiosł Różnych¹¹. W kolekcji Franciszka Tarczyńskiego znajdowały się pieczęcie płockich tokarzy oraz dwa typariusze starszych zgromadzenia kupców w mieście

⁹ Do dziś w łowickim muzeum można podziwiać pieczęcie cechowe łowickich: rzeźników, garncarzy (2 typariusze, z których odciski są w zbiorach MD Płock), kowali, szewców, cechu wspólnego (Muzeum w Łowiczu. Zbiór Artystyczno-Historyczny, sygn. 1660, 1662, 1697, 1671, 1663, 1661).

¹⁰ Władysław Tarczyński (1845-1918) - urodził się w Płocku 22 czerwca 1845 r. Był bratem Franciszka, społecznikiem, korektorem fortepianów. Działał w Łowiczu. W 1906 r. utworzył Muzeum Starożytności i Pamiątek Historycznych w Łowiczu. Zmarł 6 października 1918 r. w Łowiczu. (K. Piotrkiewicz, *Władysław Tarczyński* [w:] <http://www.lowiczanie.info/wiki> (dostęp: 06.03.2012); W. Warchałowski, *Władysław Tarczyński i jego idea muzeum w Łowiczu*, Łowicz 1988).

¹¹ P. Bokota, *Tłoki pieczętnie w zbiorach Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku, Cechu Rzemiosł Różnych we Włocławku, Muzeum im. Stanisława Noakowskiego w Nieżawie i Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie*, „Rocznik Muzealny (Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej)” 1994, t. V, s. 76.

gubernialnym Płocku¹². Proweniencji pozostałych wykorzystanych typariuszy nie udało mi się ustalić. Część z nich trafiło do Towarzystwa Naukowego Płockiego, z którego zbiorów powstało Muzeum Mazowieckie w Płocku¹³.

Pominę dokładniejsze badania źródłoznawcze. Zainteresowanych odsyłam do artykułu Piotra Bokoty¹⁴. Narrację chciałbym zbudować wokół wątków sfragistycznych. W artykule będę po kolei analizował poszczególne elementy pieczęci i porównywał je we wszystkich zabytkach, jakie poddałem kwerendzie.

Do artykułu załączam katalog odcisków pieczęci cechowych przechowywanych w Muzeum Diecezjalnym w Płocku. Przy jego tworzeniu kierowałem się uwagami i propozycjami Marcina Hlebionka¹⁵. W niektórych opisach wyobrażeń napieczętnych wprowadziłem właściwą dla numizmatyki definicję odcinka. W polu sygnatura umieściłem zarówno numer w odpowiedniej księdze wpływów, jak i numer tabeli i pozycję na niej. Opisy postanowiłem uszeregować tak, jak zostały uporządkowane przez ks. T. Kowalewskiego. Generalnie porządek odpowiada układowi wg miast funkcjonowania cechów¹⁶.

Kształt pieczęci jest zwykle okrągły. Wyjątek od tej reguły stanowią owalne pieczęcie USZK Zegarmistrzów i Iglarzy w Płocku¹⁷ i Cechu Odlewników ze Starej Warszawy¹⁸.

¹² MD Płock, VB, sygn. 70, 71, 72.

¹³ Można tam dziś podziwiać pieczęcie płockich: USZK Kotlarskiego, USZK Kominiarskiego, USZK Kowalskiego, USZK Zduńskiego, USZK Zegarmistrzowskiego i Iglarskiego oraz Starszych Zgromadzenia Kupców w mieście wojewódzkim Płocku (Muzeum Mazowieckie w Płocku/Sfragistyka/sygn. 8440, 24124, 1919, 1939, 4939, 4910). Niestety nie udało się ustalić gdzie ww. typariusze znajdowały się na pocz. XX wieku.

¹⁴ zob. P. Bokota, dz. cyt., s. 287-294.

¹⁵ Zastosowałem wyjątek dla zapisu znaków minuskularnych, które podaję małymi literami. Ze względu na niewystępowanie w dotychczasowej historiografii odwołań do omawianych pieczęci postanowiłem pominąć w katalogu wyszczególnienie wzmianek w literaturze przedmiotu (M Hlebionek, *Zasady transkrypcji inskrypcji napieczętnych*, www.archiwa.net (dostęp: 16.02.2016); Tegoż, *Katalog pieczęci samoistnych w zasobie Archiwum Państwowego w Bydgoszczy*, Warszawa 2012).

¹⁶ por. T. Kałuski, *Pieczenie cechów...*

¹⁷ zob. nr kat. 36.

¹⁸ zob. nr kat. 2.

Rozmiary pieczęci wahają się między 24 a 46 mm. Najmniejszych pieczęci używały płockie cechy: rzeźników¹⁹, piekarzy²⁰ i zdunów²¹, a z 46 mm pieczęci korzystali płoccy Starsi Zgromadzenia Kupców²².

Na znakomitej większości pieczęci legenda znajduje się na otoku i jest pisana pismem manuskularnym, w bardzo wielu przypadkach z pominięciem polskich znaków diakrytycznych. Wyjątek od tej reguły stanowi pieczęć tkaczy z Sandomierza²³, w której legenda otokowa została wyryta minuskułą gotycką oraz odcisk pieczęci płockiego Okręgu Rzemieślniczego USZK Tokarskiego, którego legenda została sporządzona italiką²⁴.

Legenda otokowa najczęściej została napisana w języku polskim. Od tej zasady jest kilka wyjątków: 7 pieczęci ma napisy w języku rosyjskim²⁵ (w tym 1 jest dwujęzyczna rosyjsko-polska²⁶), 5 pieczęci ma legendy łacińskie²⁷ i 3 niemieckie²⁸. Język niemiecki pojawił się na otokach w okresie okupacji pruskiej (lata 1793-1807), zaś łacina jest często spotykana szczególnie na starszych pieczęciach staropolskich. Pieczęcie z legendą napisaną w języku rosyjskim najprawdopodobniej powstały po 1867 r., tłók pieczęci Zgromadzenia Piekarzy miasta Płocka mógł powstać nieco wcześniej.

Na niektórych pieczęciach spotykamy daty²⁹. Wydaje się zasadne utożsamianie ich z momentem wytworzenia nowego tłoka pieczętnego³⁰.

¹⁹ zob. nr kat. 25.

²⁰ zob. nr kat. 26.

²¹ zob. nr kat. 23.

²² zob. nr kat. 34.

²³ zob. nr kat. 48.

²⁴ zob. nr kat. 11.

²⁵ zob. nr kat. 22, 24, 27, 30, 31, 32, 33.

²⁶ zob. nr kat. 27.

²⁷ zob. nr kat. 1, 2, 3, 48, 64.

²⁸ zob. nr kat. 6, 52, 62.

²⁹ Cechu konwisarzy Starej Warszawy (1779 r.) (nr kat. 2), cechu kupców Starej Warszawy (1546 r.) (nr kat. 3); USZK Kowalskiego z Kowala (1818 r.) (nr kat. 4), Cechu skórzanego z Włocławka (1802 r.) (nr kat. 5), piekarzy z Gdańska (1563 r.) (nr kat. 6), garncarzy z Sandomierza (1815 r.) (nr kat. 8); USZK Szewskiego w Płocku (1817 r.) (nr kat. 12), USZK Kowalskiego w Płocku (1817 r.) (nr kat. 16), USZK Stolarskiego w Płocku (1818 r.) (nr kat. 19); USZK Murarzy w Płocku (1845 r.) (nr kat. 20), USZK Zduńskiego w Płocku (1845 r.) (nr kat. 21), USZK Gwoździarzy

Większość dat odwołuje się do wydarzeń z XIX w. Wiele z nich da się połączyć z *Postanowieniem Księcia Namiestnika Królestwa Polskiego urządzającym zgromadzenia rzemieślnicze z 31 grudnia 1816 r. (ogłoszonym 5 marca 1818 r.)*³¹.

Zasadniczą treścią wyobrażenia napieczętnego był znak cechowy. Na wielu pieczęciach znak znajduje się w górnej części pola. Pod nim umieszczano wtedy informacje o mieście, w którym działał konkretny cech. Znaki można podzielić na trzy grupy. Cechy umieszczały w swoich znakach artykuły, które wytwarzały lub narzędzia, z których korzystali przy pracy rzemieślnicy. Niewiele znaków nosiła inne, czasem alegoryczne, przesłania.

Elżbieta Bimler-Mackiewicz w pracy *Znaki cechowe i ich funkcje na ziemiach polskich. Studium źródłoznawcze* podzieliła znaki cechowe na trzy grupy: Wyobrażenia związane z pracą (dzielące się na narzędzia i wyroby oraz ikonografię warsztatów rzemieślniczych), symbole religijne, znaki różne. Ze względu na znaczną nadreprezentację pierwszej grupy na zbadanych zabytkach postanowiłem inaczej dokonać podziału. Wyróżniłem znaki zbudowane z: wyrobów rzemieślników, narzędzi przez nich używanych oraz innych wyobrażeń.

Do pierwszej grupy znaków cechowych możemy zaliczyć symbole Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztów Ślusarskiego, Kowalskiego i Gwoździarskiego we Włocławku³². W wyobrażeniu napieczętym znalazły się tam trzy owalne ukoronowane tarcze, odpowiadające trzem zawodom, których reprezentanci tworzyli Zgromadzenie. Na każdej tarczy znalazły się artykuły produkowane przez rzemieślników: podkowa³³, klucze z kłódką³⁴,

w Płocku (1845 r.) (nr kat. 28), USZK Zegarmistrzowskiego i Gwoździarskiego w Płocku (1845 r.) (nr kat. 36), Cechu Szewców we Włocławku (1688 r.) (nr kat. 47), USZK Rzeźnickiego we Włocławku (1818 r.) (nr kat. 49), Cechu kuśnierzy we Włocławku (1803 r.) (nr kat. 50), USZK Rymarskiego we Włocławku (1823 r.) (nr kat. 51), USZK Siodlarskiego we Włocławku (1823 r.) (nr kat. 53), USZK Krawieckiego w Łowiczu (1819 r.) (nr kat. 55), Cechu Garncarskiego w Łowiczu (1627 r.) (nr kat. 57), Cechu Powroźników w Łowiczu (1806 r.) (nr kat. 62), Cechu Ślusarzy w Łowiczu (1637 r.) (nr kat. 64).

³⁰ M. Haisig, *Studia nad legendą pieczęci miejskiej*, Wrocław 1953, s. 69-72.

³¹ *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, t. 4, nr 17, s. 114-159.

³² zob. nr kat. 39.

³³ Odnajdujemy ją również na pieczęci łowickiego USZK Kowalskiego (zob. nr kat. 58) i bliźniaczego urzędu z Płocka (zob. nr kat. 16, 29).

oraz gwoździe³⁵. Bliźniaczy układ widzimy na pieczęci USZK tokarskiego, bednarskiego i stelmachowskiego. Również na trzech owalnych tarczach zostały przedstawione wyroby rzemieślników: koła do karety, metalowa kula i beczka³⁶. Podobieństwo między tymi dwiema pieczęciami pozwala wysnuć tezę o wytworzeniu ich przez tego samego rzemieślnika.

Wspólnej pieczęci używali również stolarze, kołodzieje i wytwórcy pinezek z Łowicza. Przedstawiała ona czwórdzielną tarczę turniejową. W polu I znajdował się na niej niezidentyfikowany przedmiot, być może pinezki wbite w poduszkę. W II polu umieszczono koło, w III trudny do zidentyfikowania symbol stolarzy, a IV pole pozostało puste³⁷.

W wyobrażeniach napieczętych cechu ślusarzy poza wspomnianą już kłódką i kluczem odnajdujemy także karabin, szablę, zegar i żelazko³⁸. A płóccy kotlarze umieścili na swojej pieczęci kociołek z rączką³⁹.

Do tej grupy znaków z pewnością można zaliczyć tradycyjny znak piekarzy. Przedstawia on precla trzymanego przez dwa lwy wspięte⁴⁰. Odnajdujemy go na dwóch pieczęciach piekarzy wrocławskich⁴¹ i innych symbolach piekarzy w całej Polsce⁴². Bardzo podobne jest przedstawienie napieczęte z *sigillum* wrocławskich kuśnierzy. Zamiast precla umieszczono w nim rozciągniętą skórę zwierzęcia⁴³. Do tej grupy należy zaliczyć również pieczęć łowickich powroźników. Przedstawiała ona dwa lwy wspięte trzymające owalną tarczę i spoglądające na zewnątrz. Na tarczy umieszczono uzdę końską⁴⁴.

³⁴ Umieszczono je również na pieczęci łowickich ślusarzy (zob. nr kat. 64).

³⁵ Znalazły się one również na pieczęciach USZK Gwoździarskiego w Płocku (zob. nr kat. 28).

³⁶ zob. nr kat. 41.

³⁷ zob. nr kat. 63.

³⁸ zob. nr kat. 59, 64.

³⁹ zob. nr kat. 10.

⁴⁰ Na pieczęci pochodzącej z okresu okupacji pruskiej lwy są zwrócone na zewnątrz, a na odcisku z polskim napisem zostały zwrócone ku sobie.

⁴¹ zob. nr kat. 43, 52.

⁴² Takie wyobrażenie mają szesnasto- i siedemnastowieczne pieczęcie cechów piekarzy z Cieszyna, Opola, Głubczyc, Raciborza, Prudnika, Koźła, Brzegu, Krakowa (E. Bimler-Mackiewicz, *Znaki cechowe i ich funkcje na ziemiach polskich. Studium źródłoznawcze*, Warszawa 2004, s. 160).

⁴³ zob. nr kat. 38.

⁴⁴ zob. nr kat. 62.

Płoccy piekarze zrezygnowali z przedstawiania lwów na swojej pieczęci. Zamiast nich nadwiślańscy mistrzowie chwalili się różnymi wyrobami, które przygotowywali np. preclami, chlebem i bułkami⁴⁵. Podobnie postąpili gdańscy mistrzowie tego rzemiosła, którzy w wyobrażeniu napieczętym swojej pieczęci umieścili anioła trzymającego tarczę z preclem⁴⁶.

Działający w tym samym ośrodku gwoździarze umieścili na swojej pieczęci dwa zwierzęta podtrzymujące serce z wbitymi w nie trzema gwoździami. Pod sercem umieszczono półksiężyc. Tradycyjnie na pieczęciach gwoździarzy trzymaczami były lwy lub gryfy⁴⁷. W przypadku omawianej pieczęci przypominają one raczej psy⁴⁸.

Typowym znakiem cechowym szewców był but z wysoką cholewą. Nie dziwi więc umieszczenie go na pieczęciach tychże cechów we Włocławku⁴⁹ i Płocku⁵⁰. W tym drugim ośrodku rzemieślnicy kilka rodzajów obuwia umieścili na swojej pieczęci z 1817 r. na ukoronowanej tarczy. Na starszej pieczęci włocławskich przedstawicieli wspomnianej profesji umieszczono lwa wspiętego trzymającego w prawej łapie miecz, a w lewej but⁵¹.

Włocławscy rybacy mieli w znaku dwie ryby ułożone na przemian górna w prawo, a dolna w lewo⁵². Rymarze z tego samego miasta informowali w swoim znaku wytwarzanymi przez nich pasami⁵³. Siodlarze ze stolic Kujaw i Mazowsza umieścili na pieczęci cechowej siodła⁵⁴. Było ono też znakiem połączonych cechów rymarzy i siodlarzy z Płocka, również po zaginięciu tych pierwszych⁵⁵. Zegar znalazł się w wyobrażeniu napieczętym płockich zegarmistrzów⁵⁶, po połączeniu ich z iglarzami na pieczęci znalazły się 3 skrzyżowane igły. Wyrabiane

⁴⁵ zob. nr kat. 26, 27.

⁴⁶ zob. nr kat. 6.

⁴⁷ E. Bimler-Mackiewicz, dz. cyt., s. 182.

⁴⁸ zob. nr kat. 28.

⁴⁹ zob. nr kat. 46, 47.

⁵⁰ zob. nr kat. 12, 31.

⁵¹ zob. nr kat. 46.

⁵² zob. nr kat. 42.

⁵³ zob. nr kat. 51.

⁵⁴ zob. nr kat. 53.

⁵⁵ zob. nr kat. 14, 30.

⁵⁶ zob. nr kat. 9, 36.

przez siebie garnki mieli w znaku łowiccy garncarze⁵⁷ i zdunowie z Płocka⁵⁸. Swoistym odniesieniem do produkowanych artykułów było umieszczenie głowy byka lub całego zwierzęcia w znaku rzeźników⁵⁹.

Konwisarze ze Starej Warszawy umieścili w polu tarczy herbowej umieszczonej w wyobrażeniu pieczęci cechowej, wyroby swojego rzemiosła: lufę armatnią, konew, dzwon i dzban. Kołodzieje z Chodczyc w centralnym miejscu wyobrażenia swojej pieczęci kazali wyryć drewniane koło⁶⁰.

Drugą grupę wyobrażeń napieczętnych na badanych odciskach stanowią znaki zbudowane z narzędzi, z których korzystali rzemieślnicy danych profesji. Do tej grupy można z pewnością zaliczyć najpopularniejszy znak krawców, czyli nożyce. Widzimy go na dwóch pieczęciach rzemieślników z Włocławka⁶¹, jednej z Łowicza⁶² i Płocka⁶³. Idealnie pasuje do niej również znak płockich stolarzy wyobrażający strug, kątownicę i cyrkiel⁶⁴.

W znakach cechów kowalskich widzimy zwykle obok wytworów również narzędzia takie jak kowadła, młoty i szczypce⁶⁵. Tokarze w swoim znaku, poza wspomnianą już kulą, umieszczali cyrkiel tokarski, który ją przytrzymywał oraz krzyżujące się ukośnie dłuto i pilnik⁶⁶. W typowym *insygnium* rzeźników pod głową zwierzęcia umieszczano dwa skrzyżowane topory zwrócone ostrzami do dołu. Takie wyobrażenie widzimy na pieczęciach rzeźników z Włocławka i Płocka⁶⁷. Łowiccy

⁵⁷ zob. nr kat. 56.

⁵⁸ zob. nr kat. 23.

⁵⁹ zob. nr kat. 24, 25, 49, 54.

⁶⁰ zob. nr kat. 7.

⁶¹ zob. nr kat. 44, 45.

⁶² zob. nr kat. 55.

⁶³ zob. nr kat. 32.

⁶⁴ zob. nr kat. 18, 19, 33.

⁶⁵ Łowiccy kowale na swojej pieczęci umieścili prócz podkowy również szczypce i młot (zob. nr kat. 58). Taki sam układ miał znak włocławskich mistrzów tego kunsztu (zob. nr kat. 39). W godłach płockich kowali wyobrażano dwa skrzyżowane młoty nad kowadłem. (zob. nr kat. 16, 29). Bliźniacze było wyobrażenie napieczętnego *sigillum* kowali z Kowala (zob. nr kat. 4).

⁶⁶ Takie wyobrażenie odnajdujemy na pieczęci płockich tokarzy (zob. nr kat. 11) i włocławskich mistrzów tego fachu (zob. nr kat. 37).

⁶⁷ Widzimy je na pieczęciach włocławskich (zob. nr kat. 49) i płockich rzeźników (zob. nr kat. 24, 25).

mistrzowie tego kunsztu umieścili w swoim *sigillum* więcej narzędzi pracy. Poza toporem znalazły się na niej pałka i nóż⁶⁸. Garncarze z Łowicza na obu tłokach kazali wyryć garnek na kole garncarskim, które było podstawowym narzędziem ich pracy⁶⁹. Podobne jest wyobrażenie napieczętno płockich zdunów - przedstawiono w nim dwa koła i dwa różne garnki⁷⁰.

W znakach bednarzy poza beczkami, które produkowali, znajdowały się również cyrkle⁷¹. Na pieczęci łowickich mistrzów tego cechu widzimy także cieślę i pobijak do obręczy⁷². W zwieńczeniu wyobrażenia napieczętnego *sigillum* płockich kominiarzy umieszczono postać trzymającą drabinę – bardzo ważny przedmiot dla rzemieślników z tego cechu⁷³.

Płoccy murarze umieszczali na swoich pieczęciach młotek, kielnię i pion z ciężarkiem na sznurze. Na starszej pieczęci znalazł się również cyrkiel⁷⁴. Cieśle z tego samego ośrodka umieścili na swojej pieczęci skrzyżowane ze sobą siekierę, młotek i topór o długim stylisku. Nad nimi umieszczono rozwarty cyrkiel⁷⁵.

Na pieczęci cechu rzemiosł skórnych z Włocławka znalazło się kilka narzędzi, którymi posługiwali się rzemieślnicy różnych profesji. Wśród nich udało mi się zidentyfikować strug, podbijak i piłę⁷⁶.

Trzecią grupą znaków stanowić będą znaki inne w typologii zaproponowanej przez E. Bimler-Mackiewicz. Są to znaki zawierające przedstawienia warsztatów rzemieślniczych, symbole religijne i znaki różne. Zastosuję więc ten podział do znaków niemieszczących się w grupach opisanych wcześniej.

Obraz warsztatu rzemieślniczego spośród zebranych zabytków przedstawia starsza pieczęć łowickich garncarzy. Widzimy na niej rzemieślnika siedzącego na krześle i lepiącego na kole garncarskim garnek⁷⁷.

⁶⁸ zob. nr kat. 54.

⁶⁹ zob. nr kat. 56, 57.

⁷⁰ zob. nr kat. 23.

⁷¹ Cyrkiel odnajdujemy na pieczęciach bednarzy z Włocławka (zob. nr kat. 41), Płocka (zob. nr kat. 15) i Łowicza (zob. nr kat. 60).

⁷² zob. nr kat. 60.

⁷³ zob. nr kat. 13.

⁷⁴ zob. nr kat. 20, 21, 22.

⁷⁵ zob. nr kat. 35.

⁷⁶ zob. nr kat. 5.

Tradycyjnym znakiem cechu złotników było przedstawienie św. Eligiusza w warsztacie. Znalazło się ono również na pieczęci Starowarszawskiej korporacji tych rzemieślników⁷⁸.

Swoistym przedstawieniem warsztatu rzemieślniczego są statki umieszczane na pieczęciach kupców⁷⁹. Dla przedstawicieli tych cechów z nadwiślańskiego Płocka i Włocławka żegluga była jednym ze sposobów transportowania towarów. Szczególnie ciekawa jest pieczęć płockich mistrzów tego cechu ze względu na umieszczenie na statku bandery Królestwa Polskiego.

Wzór bandery odbiega od znanego Alfredowi Znamierowskiemu. Wyraźnie widać, że dwugłowy orzeł dzierży w szponach berło i jabłko. Zdaniem weksylologa w dziobach i szponach Orła powinny znajdować się cztery mapy morskie. Bandera ze statku pochodzącego z płockiej pieczęci przypomina raczej cesarską chorągiew Królestwa Polskiego używaną na lądzie. Była ona barwy białej, a carski orzeł z umieszczonym na piersi Orłem Białym trzymał w łapach berło i jabłko. Nad głowami zwierzęcia umieszczano koronę imperatorską⁸⁰. Na starszej pieczęci tego cechu widnieje podobna bandera. Z pewnością na żadnej z tych pieczęci nie umieszczono bandery wojennej i kupieckiej Królestwa Polskiego. Przedstawiała ona w białym polu błękitny krzyż św. Andrzeja. W czerwonym kantonie umieszczano zaś ukoronowanego Orła Białego. Zdaniem A. Znamierowskiego taką banderę przyznano statkom żeglugi wiślanej, a od 1827 r. nosiły ją dwa parowce pływające po Wiśle⁸¹. Jeżeli założymy, że przekaz sfragistyczny wyobrażał rzeczywistą banderę wykorzystywaną przez płockich kupców, będzie to oznaczało, że w latach 30. XIX w. po największej polskiej rzece pływały statki handlowe Królestwa Polskiego pod bandarami o dwóch zupełnie innych wzorach.

Symbole religijne na zebranych pieczęciach to najczęściej odwołania do patronów cechów. Właśnie dlatego na pieczęci płockich kominiarzy

⁷⁷ zob. nr kat. 57.

⁷⁸ zob. nr kat. 1.

⁷⁹ Umieszczono je w polu XIX-wiecznych pieczęci płockich kupców (zob. nr kat. 17, 34).

⁸⁰ A. Znamierowski, *Stworzony do chwały*, Warszawa 1995, s. 220.

⁸¹ Tamże, s. 218-219.

widzimy św. Floriana⁸², złotników ze Starej Warszawy – św. Eligiusza⁸³, a łowiccy szewcy na swoim *sigillum* umieścili św. św. Kryspina i Kryspiniana⁸⁴. Na dwóch zabytkach widzimy bezpośrednie odniesienie do samego Boga. Na pieczęci wrocławskich szewców nad znakiem cechowym umieszczono Oko Opatrzności⁸⁵, a Kuśnierze z tego samego ośrodka umieścili w swoim wyobrażeniu napieczętym Baranka Bożego⁸⁶. Klucz, który jest częścią tradycyjnego wyobrażenia znaku ślusarzy, można również odnosić do św. Piotra⁸⁷, patrona tych rzemieślników.

⁸² zob. nr kat. 13.

Święty Florian (? - 4 maja 304) był rzymskim oficerem. W czasach Dioklecjana został pochwycony na próbie uwolnienia z więzienia 40 chrześcijan. Po torturach został skazany na śmierć męczeńską. Zginął, wrzucony do rzeki z kamieniem młyńskim u szyi. W ikonografii przedstawiany jest jako żołnierz z kamieniem młyńskim, proporcem, kopią, sztandarem, orłem, kubłem wody, tarczą lub mieczem. Jest patronem Polski, piwowarów, bednarzy, kominiarzy, strażaków, zdunów, garncarzy, kowali i mydlarzy. (V. Schaubert, H.M. Schindler, *Ilustrowany leksykon świętych*, Kielce 2002, s. 200).

⁸³ zob. nr kat. 1.

Święty Eligiusz z Noyon (ok. 588-660) - był złotnikiem na dworze królów frankońskich Chlotara II i Dagoberta II.. W 641 r. mianowano go biskupem Noyon. Jako pasterz diecezji szczególną uwagę zwracał na nawracanie pogan na terenie Flandrii. Zakładał kościoły i wspierał życie zakonne. W ikonografii przedstawiany jest jako biskup, złotnik lub kowal. Jest patronem rolników, dzierżawców, złotników, kowali i mincerzy (V. Schaubert, H.M. Schindler, *Ilustrowany leksykon świętych*, Kielce 2002, s. 151; M. Jacniacka, *Eligiusz*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. IV, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1983, szp. 892-893).

⁸⁴ (zob. nr kat. 61).

Święci Kryspin i Kryspinian – byli braćmi z rodziny rzymskich patrycjuszów, którzy ponieśli śmierć męczeńską podczas prześladowania chrześcijan za panowania Dioklecjana. Zgodnie z legendą rozdali swoje dobra i pracowali jako szewcy, głosili słowo Boże i posługiwali ubogim. Zostali zabici za odmowę wyrzeczenia się wiary. W ikonografii są przedstawiani jako młodzieńcy w bogatych strojach mieszczańskich, względnie jako rzemieślnicy z przyborami szewskimi (M. Jacniacka, *Kryspin i Kryspinian*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. IX, red. A. Szostek, Lublin 2002, szp. 1403-1404).

⁸⁵ zob. nr kat. 46.

⁸⁶ zob. nr kat. 50.

⁸⁷ św. Piotr Apostoł – urodził się jako Szymon w Betsaidzie. Trudnił się połowem ryb na Jeziorze Galilejskim. Ewangelizował na terenie Palestyny, płn.-zach. Azji Mniejszej. Zostawił dwa listy, które weszły do kanonu Pisma Św. W ikonografii przedstawiany jako apostoł lub papież z kluczami, kogutem, rybą, krzyżem, skałą,

Na zbadanych zabytkach szczególnie widać to na pieczęciach łowickich mistrzów tego cechu⁸⁸. Pióro opisywanego klucza ma kształt krzyża, bardzo podobne przedstawienia znajdziemy na przedstawieniach św. Piotra.

Na dwóch pieczęciach odnajdujemy odwołanie do symboliki miejskiej. W lewym górnym rogu wyobrażenia XVII-wiecznej pieczęci łowickich garncarzy umieszczono pelikana w gnieździe karmiącego młode. Na pieczęciach miejskich z tego okresu zawsze przedstawiano dwa pelikany zwrócone do siebie plecami⁸⁹. Najpóźniej od 1690 r., jeden pelikan w gnieździe karmiący młode był symbolem łowickiego wójta⁹⁰. Powód umieszczenia go na pieczęci cechowej, przy obecnym stanie badań, wydaje się być zagadkowy. Połtorzeł z pieczęci sandomierskich tkaczy, nawiązywał do znaku miejskiego, w którym umieszczano nieukoronowanego Orła Białego⁹¹.

Odwołania do symboliki miejskiej nie są czymś nadzwyczajnym na pieczęciach cechowych. Na przykład na Pomorzu Zachodnim gryfa, godło wielu znaków miejskich umieszczono na pieczęciach cechów ze Szczecina⁹², Trzebiatowa nad Regą⁹³, Dobrzan⁹⁴ i Stargardu Szczecińskiego⁹⁵.

pastorałem lub laską, księgą, zwojem pisma, w czasie ukrzyżowania głową w dół, w więzieniu. Jest patronem papieży, pokutników, rzeźników, stolarzy, szklarzy, zegarmistrzów, ślusarzy, kowali, ołowników, garncarzy, murarzy, ceglarzy, kamieniarzy, sukienników, marynarzy, rybaków, rozbitków (V. Schaubert, H.M. Schindler, dz. cyt., s. 586-589).

⁸⁸ zob. nr kat. 64.

⁸⁹ Archiwum Państwowe miasta stołecznego Warszawy. Oddział Łowicz (dalej: AP Łowicz), Zbiór Władysława Tarczyńskiego, sygn. 37, k. 23; M. Gumowski, *Herby miast województwa warszawskiego*, Warszawa 1938, s. 31-32; G. Trafalski, *Pieczęcie i herby dawnych miast ziemi łowickiej do 1793 r.*, „Roczniki Łowickie” 2011, t. IX, s. 146-147.

⁹⁰ AP Łowicz, Zbiór Władysława Tarczyńskiego, sygn. 37, k. 21. Ale w 1641 r. wójt Łowicza, Stanisław Sierakowski, użył pieczęci wyobrażającej inne godło (AP Łowicz, Zbiór Władysława Tarczyńskiego, sygn. 37, k. 1; G. Trafalski, dz. cyt., s. 147-149).

⁹¹ M. Haisig, *Herb miasta Sandomierza (historia – opis – symbolika)*, www.bip.um.sandomierz.pl (dostęp 14.02.2016).

⁹² Pieczęcie sukienników (XVI w.), szewców (XV w.), kowali (II połowa XVII w.) i młodsze *sigillum* szewców (XVII w.) (A. Tomaszewska, *Ikonoграфия pieczęci cechowych (XV-XIX w.) w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie* [w:] *Wokół znaków i symboli. Herby, pieczęcie i monety na Pomorzu, Śląsku i Ziemi Lubuskiej do 1945 roku*, red. A. Chlebowskiej, A. Gut, Warszawa 2008, s. 111).

Szczególnie dobrze konotację tę widać u szczecińskich rzemieślników. Zmiana godła herbu tego miasta ma wyraźne odzwierciedlenie w wyobrażeniach napieczętnych pieczęci cechowych⁹⁶.

Podsumowując, należy zauważyć, że w zbiorach Muzeum Diecezjalnego w Płocku przechowywane jest 5 tablic z odciskami pieczęci cechowych. Zawierają one 64 *sigillorum*, w tym 28 pieczęci cechów z Płocka, 11 z Łowicza, 18 z Włocławka, 3 ze Starej Warszawy, 2 z Sandomierza i po jednym z Chodeczy, Kowala i Gdańska. 27 odcisków zachowano w laku, a 22 w atramencie. Poza tym na tablicach umieszczono 9 odlewów cynowych i 2 brązowe.

Pieczenie cechowe są bardzo cennym źródłem do badania przeszłości nie tylko ośrodków, w których działały opisane cechy, ale również innych działów historii. Dostarczają informacji o wyglądzie narzędzi, z jakich korzystali rzemieślnicy, ale także o ich wyrobach. Dzięki ich odciskom możemy dokładniej poznać religijność mieszczan i ich przywiązanie do tradycji. Język i tekst legend otokowych dostarcza ciekawych informacji o złotnikach, którzy je wykonywali.

⁹³ Pieczęć cechu farbiarzy (1753 r.). Dwa gryfy umieszczono w roli trzymaczy w wyobrażeniu *sigillum* powroźników, rymarzy i siodlarzy z 1798 r. (Tamże).

⁹⁴ Pieczęć szewców i pantoflarzy z 1853 r. (Tamże).

⁹⁵ Pieczęć młynarzy z XVIII w. (Tamże).

⁹⁶ Najpierw w herbie miasta był gryf krocący, jak na pieczęciach szewców i sukienników. Później zmieniono herb miasta na samą głowę gryfa, jak w *sigillum* kowali. A w 1660 r. udostojniono ten znak poprzez dodanie nad nią korony. Wyobrażenie takie zostało wyryte w tłoku szewców z XVII w. (Tamże).

nr 1

Pieczęć złotników ze Starej Warszawy

Datacja tłoka: XVI w.

Wymiary pieczęci: ø 30 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: łacina

Legenda pieczęci:

S AURIFI(CIS) ANTIQ(IS)

CIVI(TATIS) VARS(AVIENSIS)

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/137, tab. V, poz. 1

Opis pieczęci: W wyobrażeniu umieszczono św. Eligiusza w stroju pontyfikalnym. Patron złotników zasiada na tronie. Młotek w prawicy i umieszczone obok tronu kowadło sugerują, iż święty znajduje się w warsztacie. Legendę rozplanowano na wstędze biegnącej wokół wyobrażenia.

nr 2

Pieczęć cechu konwisarzy ze Starej Warszawy

Datacja tłoka: 1779 r.

Wymiary pieczęci: ø 30 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew brązowy

Język: łacina

Legenda pieczęci:

SIGILLUM: CONTUBERNI:

STANNIFUSORUM: CI:(VITATIS)

AN:(TIQUIS) VARSAVIE(NSIS) 1779

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/138, tab. V, poz. 2

Opis pieczęci: W wyobrażeniu umieszczono tarczę herbową. W jej głowicy przedstawiono armatę lufą w prawo (heraldyczne), w pas. Poniżej od prawej: puchar, dzwon i dzban. W głowicy hełm pałakowy z labrami zwieńczony koroną. W klejnocie pomiędzy dwoma rogami konew. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 3

Pieczęć cechu kupców Starej Warszawy

Datacja tłoka: 1546 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 29 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: łacina

Legenda pieczęci: S CONFRATERN(I)

MERCAT.(ORUM) ANTIQ:(UIS)

CIVIT:(ATIS) VARS:(AVIENSIS)

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/139, tab. V, poz. 3

Opis pieczęci: W wyobrażeniu umieszczono tarczę herbową. Na tarczy waga szalkowa, lewe (heraldyczne) ramię nieco uniesione. Nad ramionami wagi data 15/46. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 4

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Kowalskiego w Kowalu

Datacja tłoka: 1818 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 41 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci:

URZĄD STARSZYCH
ZGROMADZENIA KUNSTU
KOWALSKI/ MIASTA KOWALA.

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/140, tab. V, poz. 4

Opis pieczęci: W wyobrażeniu napieczętnym kowadło na postumencie, nad którym dwa skrzyżowane młoty. Całość zwieńczona koroną i otoczona wzorem roślinnym. Po bokach kowadła data 18/18. Legendę rozplanowano na otoku, dodając poniżej wyobrażenia: „MIASTA KOWALA”.

nr 5

Pieczęć Cechu Wielkiego Skórowego we Włocławku

Datacja tłoka: 1802 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 38 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: PIECZEC CECHU

WIELKIEGO SKUROWEGO

MIASTA WROCLAWKA 1802

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/141, tab. V, poz. 5

Opis pieczęci: W wyobrażeniu umieszczono narzędzia i produkty pracy rzemieślników: strug, podbijak, piłę, klucz, podkowę, oraz kilka niezidentyfikowanych przedmiotów. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 6

Pieczęć Cechu Piekarzy z Gdańska

Datacja tłoka: 1563 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 38 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: S(IEGIEL)

DES BECKER HANDWERCKS

ZV DANTZIG

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/142, tab. V, poz. 6

Opis pieczęci: W wyobrażeniu umieszczono hiszpańską tarczę z preclem trzymaną przez anioła. Po bokach tarczy umieszczono datę 15/63. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 7

Pieczęć Urzędu Starszych Profesji Kołodziejskiej z Chodczy

Datacja tłoka: pocz. XIX w.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 38 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: URZAD
STARSZYCH PROFESSYI
KOŁODZIEYSKIEY. / MIASTA
CHODCZA.

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/143, tab. V, poz. 7

Opis pieczęci: W wyobrażeniu przedstawiono koło, otoczone przez narzędzia pracy kołodziejów: cyrkiel, topór, kątownik, linijkę i strug. Legendę rozplanowano na otoku dodając w odcinku: „MIASTA CHODCZA”

nr 8

Pieczęć garncarzy z Sandomierza

Datacja tłoka: 1815 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 27 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: C. S. /W. P. S. /1815

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/144, tab. V, poz. 8

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono budowlę forteczną o trzech basztach. W przejeździe wyobrażono garncarza lepiącego na kole wazon. Legendę umieszczono po bokach i u dołu wyobrażenia.

nr 9

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Zegarmistrzowskiego w Płocku

Datacja tłoka: pocz. XIX w.

Wymiary pieczęci: ø 44 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: Na otoku: URZĄD
STARSZYCH ZGROMADZENIA
KUNSZTU ZEGAR[MIS]T:(RZOWSKIEGO)
/ OKRĄG. W MIEŚCIE PŁOCK(U)

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/220, tab. XII, poz. 1

Opis pieczęci: Przedstawia
Hermesa opierającego się o zegar.
Całość ukoronowana i otoczona
wieńcami. Legendę rozplanowano
na otoku, dodając w odcinku:
„OKRĄG W MIEŚCIE PŁOCK”.

nr 10

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Kotlarskiego w Płocku

Datacja tłoka: pocz. XIX w.

Wymiary pieczęci: ø 44 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: Na otoku: URZĄD
STARSZ:(YCH) ZGROMADZENIA
KUNSZTU KOTLARZE. / OKRĄG
W // MIEŚCIE PŁOCK

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/221, tab. XII, poz. 2

Opis pieczęci: Przedstawia kociołek
z rączką do trzymania. Całość
ukoronowana i otoczona półwień-
cami. Legendę rozplanowano
na otoku, dodając w odcinku:
„OKRĄG W / MIEŚCIE PŁOCK”.

nr 11

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Tokarskiego.
Okręg Rzemieślniczy w Płocku

Datacja tłoka: pocz. XIX w.
Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 44 mm
Kształt: okrągły
Materiał: czerwony lak

Język: polski
Legenda pieczęci: Urząd starszych
Zgromadzenia Kunsztu Tokarskiego /
Okręg Rzemieślni:(czy) w Płocku
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/222, tab. XII, poz. 3

Opis pieczęci: Przedstawia cyrkiel
tokarski podtrzymujący kulę, a pod
nią krzyżujące się pilnik i dłuto.
Legendę rozplanowano na otoku,
dodając poniżej wyobrażenia: Okręg
Rzemieślni:(czy) w Płocku”

nr 12

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Szewskiego w Płocku

Datacja tłoka: 1817 r.
Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 42 mm
Kształt: okrągły
Materiał: czerwony lak

Język: polski
Legenda pieczęci: URZAD
STARSZYCH ZGROMADZEN[I]E
KUNSZT(U) / SZEWCZKIEGO
MIASTO PŁOCK
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/223, tab. XII, poz. 4

Opis pieczęci: Przedstawia ukorono-
waną tarczę francuską nowożytną
położoną na postumencie, otoczoną
roślinnością. Na tarczy but z wysoką
cholewą, z prawej i lewej jego
strony dwa krótkie buty. Nad koroną
umieszczono datę 1817 r.
Legendę rozplanowano na otoku,
dodając poniżej wyobrażenia:
„SZEWCZKIEGO MIASTO PŁOCK”.

nr 13

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Kominiarskiego.
Okręg Rzemieślniczy w Płocku

Datacja tłoka: po 1817 r.

Wymiary pieczęci: ø 42 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD STARSZYCH
ZGROMADZ:(ENIA) KUNSZTU
KOMINIARSKIEGO / OKR:(ĘG)
RZE:(MIEŚLNICZY) //
W // MIESCIE PŁOCKI

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/224, tab. XII, poz. 5

Opis pieczęci: Przedstawia ukoronowany owalny kartusz herbowy, na którym stoi św. Florian trzymający w lewej ręce chorągiew, a prawą gaszący pożar budowli przedstawionej po jego prawej (heraldycznej) stronie. Nad koroną umieszczono postać trzymającą drabinę. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając poniżej wyobrażenia: „OKR:(ĘG) RZE:(MIEŚLNICZY) // W // MIESCIE PŁOCKI”.

nr 14

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Siodlarskiego
i Rymarskiego. Okręg Rzemieślniczy w Płocku

Datacja tłoka: po 1817 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 39 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD STARSZ(YCH)

ZGROMADZ(ENIA) KUNSZTU

SIODL.(ARSKIEGO) I

[RIM]AR(SKIEGO) / OKRĄG W //

MIESCIE PŁOCKA

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne w Płocku,
VB/225, tab. XII, poz. 6

Opis pieczęci: Przedstawia
ogłowie i siodło, a nad nim
koronę. Legendę pieczęci
rozplanowano na otoku, dodając
w odcinku: „OKRĄG W //
MIESCIE PŁOCKA”.

nr 15

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Bednarskiego.
Okręg Rzemieślniczy w Płocku

Datacja tłoka: po 1817 r.

Wymiary pieczęci: ø 39 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZ[ĄD]

STAR(SZYCH) ZGROMADZENIA

[K]UNSZTU BEDNAR[SKIEGO] /

OKRĄG W // MIESCIE PŁOCKA

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne w Płocku,
VB/226, tab. XII, poz. 7

Opis pieczęci: Płocky mistrzowie tego cechu umieścili w swojej pieczęci beczkę, o którą rozwarto cyrkiel. W kierunku beczki została skierowana butelka, a druga stoi po jej lewej stronie. Po prawej stronie beczki umieszczono niezidentyfikowany przedmiot. Na wysokości cyrkla umieszczono inicjały M SS. Całość wyobrażenia zwieńczono otwartą koroną i otoczono wzorami roślinnymi. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: „OKRĄG W // MIESCIE PŁOCKA”.

nr 16

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Kowalskiego.
Okręg Rzemieślniczy w Płocku

Datacja tłoka: 1817 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 35 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD
STARSZYCH ZGROMADZENIE
KUNSZTU / KOWALSK(IEGO) //
MIASTA // PŁOCK(A).

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/227, tab. XII, poz. 8

Opis pieczęci: Przedstawia ukoronowaną tarczę francuską nowożytną położoną na postumencie. Wokół tarczy widnieje motyw roślinny. Na wysokości korony umieszczono datę 1817. Na tarczy przedstawiono kowadło, nad którym skrzyżowano dwa młoty i szczypce. Po bokach kowadła podkowa barkiem do dołu po prawo i naszyjnik po lewo. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: „KOWALSK(IEGO) // MIASTA // PŁOCK(A)”.

nr 17

Pieczęć Starszych Zgromadzenia Kupców w Płocku

Datacja tłoka: 1837-1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 44 mm

Kształt: okrągły

Materiał: granatowy tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: STARSI
ZGROMADZENIA KUPCOW /
w MIESCIE // GUBERNIALNYM //
PŁOCKU.

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/228, tab. XII, poz. 9

Opis pieczęci: W polu pieczęci
jednomasztowy okręt płynący po
wodzie w prawo. Legendę pieczęci
rozplanowano na otoku, dodając
w odcinku: „w MIESCIE //
GUBERNIALNYM // PŁOCKU”.

nr 18

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Stolarskiego w Płocku

Datacja tłoka: po 1817 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 26 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD
STAR:(SZYCH) ZGROM:(ADZENIA)
STOLARZY / PŁOCK

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/229, tab. XII, poz. 10

Opis pieczęci: Pierwszy odciskiemy
w czerwonym laku. Przedstawia
hebel (strug), nad którym skrzyżo-
wano cyrkiel i kątownik. Legendę
pieczęci rozplanowano na otoku,
dodając poniżej wyobrażenia:
„PŁOCK”.

nr 19

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Stolarskiego w Płocku

Datacja tłoka: 1818 r.

Wymiary pieczęci: ø 42 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZAD
STARSZYCH ZGROMADZENIA
KUNSZTU STOLARS(KIEGO) /
MIASTA // PŁOCK:(A).

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/230, tab. XII, poz. 11

Opis pieczęci: Przedstawia hebel (strug) z datą 1818, nad nim krzyżowane cyrkiel i kątownik. Całość wyobrażenia otoczona otwartym u góry wieńcem i zwieńczona koroną otwartą. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając poniżej wyobrażenia „MIASTA // PŁOCK:(A)”.

nr 20

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Murarskiego w Płocku

Datacja tłoka: 1845 r.

Wymiary pieczęci: ø 25 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZAD
STARSZYCH KUN:(SZTU)
MULARZK:(IEGO) / M.(IASTA)
GUB:(UBERNIALNEGO) // PŁOCK(A)

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/231, tab. XIII, poz. 1

Opis pieczęci: Przedstawia pion nad którym skrzyżowano siekiere i kielnię nad całością dominuje rozwarty cyrkiel. Po bokach pionu liczby stanowiące datę 1845 r. Całość wyobrażenia ukoronowana otwartą koroną. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając w odcinku M:(IASTA) GUB:(ERNIALNEGO) // PŁOCK(A).

nr 21

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Murarskiego w Płocku

Datacja tłoka: po 1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 31 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: (sześcioramienna gwiazdka) URZĄD STARSZYCH ZGROMADZENIA CECHU MURAŻY w PŁOCKU.

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne w Płocku, VB/232, tab. XIII, poz. 2

Opis pieczęci: W wyobrażeniu umieszczono pion flankowany przez kielnię i młotek. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku.

nr 22

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Murarskiego w Płocku

Datacja tłoka: po 1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 31 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: rosyjski

Legenda pieczęci: УПРАВА СТАРШИИ ОБЩЕСТВА ПЛОЦКИХЪ КАМЕНЩИКОВЪ

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne w Płocku, VB/233, tab. XIII, poz. 2

Opis pieczęci: W wyobrażeniu umieszczono pion flankowany przez kielnię i młotek. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku.

nr 23

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Zduńskiego w Płocku

Datacja tłoka: 1845 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 31 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD

ST:(ARSZYCH) KUNSZTU

ZDONS:(KIEGO) W MIEŚCIE

GUB:(ERNIALNYM) PŁOCKU

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/234, tab. XIII, poz. 3

Opis pieczęci: W wyobrażeniu umieszczono wazę na kolumnie i dzban na kole garncarskim. Całość otoczono gałązkami laurowymi i zwieńczono koroną otwartą. W odcinku wryto datę 1845 r. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając poniżej wyobrażenia: „W MIESCIE GUB:ERNIALNYM PŁOCKU”.

nr 24

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Rzeźnickiego w Płocku

Datacja tłoka: po 1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 29 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: rosyjski

Legenda pieczęci: ЦЕХОВАЯ

УПРАВА ОБЩЕСТВА ПЛОЦКИХЪ

МЯСНИКОВЪ Sygnatury: Muzeum

Diecezjalne w Płocku, VB/235,

tab. XIII, poz. 4

Opis pieczęci: W wyobrażeniu przedstawiono głowę woła, a pod nią dwa skrzyżowane topory. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku i zapisano cyrylicą.

nr 25

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Rzeźnickiego w Płocku

Datacja tłoka: 1837-1867 r.

Wymiary pieczęci: ø 24 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: : URZĄD

ST:(ARSZYCH) KUNSZTU

RZEZN(ICZEGO) / w M.(IEŚCIE)

GUB.(ERNIALNYM) // PŁOCKU

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/236, tab. XIII, poz. 5

Opis pieczęci: W wyobrażeniu napieczętnym na ukoronowanej tarczy francuskiej nowożytnej widnieje głowa byka. Pole tarczy szrafowane pionowo (czerwone). Pod tarczą umieszczono dwa skrzyżowane topory. Całość flankowana przez motywy roślinne, położona na postumencie i zwieńczona otwartą koroną. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: „w M.(IEŚCIE) GUB:(ERNIALNYM) // PŁOCKU”.

nr 26

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Piekarskiego w Płocku

Datacja tłoka: 1837-1867 r.

Wymiary pieczęci: ø 24 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD

ST:(ARSZYCH) KUNSZTU

RZEZN(ICZEGO) / w M:(IEŚCIE)

GUB:(ERNIALNYM) // PŁOCKU

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/237, tab. XIII, poz. 6

Opis pieczęci: Okrągła pieczęć odcisnięta w czerwonym laku. Przedstawia bochenek, nad nim precel, a pod nim trzy bułki. Całość została zwieńczona koroną i otoczona dwoma wieńcami. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: „w M:(IEŚCIE) GUB:(ERNIALNYM) // PŁOCKU”.

nr 27

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Piekarskiego w Płocku

Datacja tłoka: po 1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 33 mm

Kształt: okrągły

Materiał: granatowy tusz

Język: rosyjski, polski

Legenda pieczęci: УПРАВА
СТАРШИНЪ ПЛОЦКИХЪ ПЕКАРЕЙ
/ ZGROMADZENIE PIEKARZY
M.(IASTA) PŁOCKA.

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/238, tab. XIII, poz. 7

Opis pieczęci: w polu pieczęci umieszczono dwa bochenki, nad nimi precel. Na otoku umieszczono legendę w języku rosyjskim, a w odcinku po polsku.

nr 28

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Gwoździarskiego w Płocku

Datacja tłoka: 1837-1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 24 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD
ST:(ARSZYCH) KUN:(SZTU)
GOZDZIARZ:(KIEGO) / w // MIEŚCIE
// GUB:(ERNIALNYM) PŁOCKU.

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/239, tab. XIII, poz. 8

Opis pieczęci: Okrągła pieczęć odcisnięta w czerwonym laku. Przedstawia serce z wbitymi trzema gwoździami podtrzymywane przez dwa zwierzęta. Pod sercem półksiężyc zwrócony rogami do góry. Całość wyobrażenia zwieńczona otwartą koroną. Poniżej przedstawienia belka z datą 1845 r. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając w otoku: w // MIEŚCIE // GUB:(ERNIALNYM) PŁOCKU.

nr 29

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Kowalskiego w Płocku

Datacja tłoka: 1837-1867 r.
Wymiary pieczęci: Ø25 mm
Kształt: okrągły
Materiał: czerwony lak

Język: polski
Legenda pieczęci: URZĄD
ST:(ARSZYCH) KUNSZTU
KOWALSK:(IEGO) / w MIEŚCIE //
GUB:(ERNIALNYM) PŁOCKU.
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/240, tab. XIII, poz. 9

Opis pieczęci: Przedstawia tarczę francuską nowożytną szrafowaną pionowo (czerwoną) i ukoronowaną koroną otwartą. Wokół tarczy umieszczono motywy roślinne. Na tarczy umieszczono kowadło, nad nimi szczypce i dwa młotki. Po bokach kowadła podkowa barkiem w dół i łańcuch. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając poniżej wyobrażenia: □ w MIEŚCIE GUB:(ERNIALNYM) PŁOCKU”.

nr 30

Pieczęć Cechu Rymarzy w Płocku

Datacja tłoka: po 1867 r.
Wymiary pieczęci: Ø30 mm
Kształt: okrągły
Materiał: granatowy tusz

Język: rosyjski,
Legenda pieczęci: ЦЕХОВАЯ
УПРАВА ОБЩЕСТВА ПЛОЦКИХЪ
ШОРНИКОВЪ
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/241, tab. XIII, poz. 10

Opis pieczęci: W wyobrażeniu napieczętym umieszczono siodło ze strzemionami. W otoku legenda zapisana cyrylicą.

nr 31

Pieczęć Cechu Szewskiego w Płocku

Datacja tłoka: po 1867 r.

Wymiary pieczęci: ø29 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: rosyjski,

Legenda pieczęci: УПРАВА

СТАРШИИЪ ОБЩЕСТВА

ПЛОЦКИХЪ САПОЖНИКОВЪ

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/242, tab. XIII, poz. 11

Opis pieczęci: Przedstawia but z wysoką cholewą. Na otoku umieszczono napis cyrylicą.

nr 32

Pieczęć Cechu Krawieckiego w Płocku

Datacja tłoka: po 1867 r.

Wymiary pieczęci: ø29 mm

Kształt: okrągły

Materiał: granatowy tusz

Język: rosyjski,

Legenda pieczęci: УПРАВА

СТАРШИИЪ ОБЩЕСТВА ПЛОЦКИХЪ

САПОЖНИКОВЪ

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/243, tab. XIII, poz. 12

Opis pieczęci: Przedstawia otwarte nożyce. Na otoku umieszczono legendę pisaną cyrylicą.

nr 33

Pieczęć Urzędu Starszych Kunsztu Stołarskiego w Płocku

Datacja tłoka: po 1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 29$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: granatowy tusz

Język: rosyjski,

Legenda pieczęci: УПРАВА

СТАРШИИЪ ОБЩЕСТВА

ПЛОЦКИХЪ СТОЛЯРОВЪ

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/244, tab. XIII, poz. 13

Opis pieczęci: W wyobrażeniu napieczętym umieszczono cyrkiel rozwarty na linijce. Pod ramieniem cyrkla wyobrażono kątownik. Na otoku umieszczono legendę pisaną cyrylicą.

nr 34

Pieczęć Starszych Zgromadzenia Kupców Okręg Kupiecki w Płocku

Datacja tłoka: 1817-1837 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 46$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: granatowy tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: STARSI

ZGROMADZENIA KUPCOW /

OKRĄ:(G) KUPIECKI // W MIESCIE //

WOIEWO:(DZKIM) PŁOCKU

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/245, tab. XIII, poz. 15

Opis pieczęci: Przedstawia jednomasztowy statek płynący po wodzie dziobem w lewą stronę. Na rufie wyraźna bandera Królestwa Polskiego. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: OKRĄ:(G) KUPIECKI // W MIESCIE // WOIEWO:(DZKIM) PŁOCKU.

nr 35

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Cieśli w Płocku

Datacja tłoka: 1817-1867 r.
Wymiary pieczęci: Ø25 mm
Kształt: okrągły
Materiał: czerwony lak

Język: rosyjski, polski
Legenda pieczęci: URZĄD
STAR:(SZYCH) ZGROM:(ADZENIA)
CIESLI / PŁOCK.
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/246, tab. XIII, poz. 16

Opis pieczęci: Okrągła pieczęć odcisnięta w czerwonym laku. Przesławia skrzyżowane: siekiere, cieślicę i topór o długim siedlisku, nad którymi umieszczono rozwarty cyrkiel. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, dodając poniżej wyobrażenia napis: „PŁOCK”.

nr 36

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztów Zegarmistrzowskiego i Iglarskiego w Płocku

Datacja tłoka: 1845 r.
Wymiary pieczęci: 30 x 26 mm
Kształt: okrągły
Materiał: granatowy tusz

Język: polski
Legenda pieczęci: URZĄD
STARSZY:(CH) ZGROMA:(DZENIA)
KON:(SZTÓW) ZEGARMISTRZ:(OWSKICH)
//ŁĄCZNIE IGLARSKICH.
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/247, tab. XIII, poz. 17

Opis pieczęci: Pieczęć przedstawia zegar, a pod nim trzy skrzyżowane igły i szpilki łepkami i oczkiem do góry. Na wysokości skrzyżowania igieł cyfry 1845. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku.

nr 37

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Tokarskiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 40$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD

STARSZY:(CH) ZGROMAD:(ZENIA)

KUNSZTU TOKARSKIEGO / MIASTA

WŁOCŁAWKA

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/248, tab. XIV, poz. 1

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono cyrkiel oparty na kuli. Nad nią skrzyżowano pilnik i dłuto. Całość zwieńczono koroną i otoczono gałązkami laurowymi. Legendę umieszczono na otoku, rozpoczynając ją od kwiatu. W odcinku wyryto napis: MIASTA WŁOCŁAWKA.

nr 38

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Kuśnierskiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 39$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD

STARSZY:(CH) ZGROMAD:(ZENIA)

KUNSZTU KUSZMIERSKIEGO /

MIASTA WŁOCŁAWKA

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/249, tab. XIV, poz. 2

Opis pieczęci: Pieczęć przedstawia dwa lwy wspięte, zwrócone głowami na zewnątrz między którymi rozciągnięta jest skóra zwierzęca. Nad skórą wyryto koronę otwartą. Legendę rozplanowano na otoku, rozpoczynając od kwiatu. W odcinku umieszczono napis: MIASTA WŁOCŁAWKA.

nr 39

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztów Ślusarskiego,
Kowalskiego i Gwoździarskiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.

Wymiary pieczęci: ø40 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD

STARS:(ZYCH) ZGROMAD:(ZENIA)

KUNS:(ZTÓW) ŚLUSARSKI:(EGO)

KOWALSKI:(EGO)

Y GWOZDZIARSKI:(EGO) /

MIASTA WŁOCŁAWKA

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne w Płocku,
VB/250, tab. XIV, poz. 3

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono trzy ukoronowane owalne tarcze. Na lewej znajduje się podkowa, pod którą umieszczono młot i szczypce. Na środkowej tarczy dwa skrzyżowane klucze skierowane piórami do góry i na zewnątrz. Nad nimi dwa pistolety, a pod kluczami trójkątna kłódka. Na prawej tarczy serce z wbitymi trzema gwoździami otoczone wieńcem. Legendę rozplanowano na otoku. W odcinku wryto napis: MIASTA WŁOCŁAWKA, a pod nim dwie gałązki.

nr 40

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kupców Obwodu Kujawskiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 40$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD STARSZ:(YCH)

ZGROMADZ:(ENIA) KUPCOW OBW.(ODU)

KUJAW:(SKIEGO) w WŁOCŁAWKU

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/251, tab. XIV, poz. 4

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono symbole związane z pracą kupców, m.in. statek, kotwicę, trójząb, globus. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, rozpoczynając od znaku „X”.

nr 41

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztów Tokarskiego, Bednarskiego i Stelmachowskiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 40$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD STARS:(ZYCH)

ZGROMAD(ZENIA) KUNS:(ZTÓW)

TOCKARSKI:(EGO) BEDNARSKI:(EGO)

I STELMACHOWSKI:(EGO) / MIASTA

WŁOCŁAWKA

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/252, tab. XIV, poz. 5

Opis pieczęci: Pieczęć przedstawia trzy ukoronowane owalne tarcze. Na lewej wyobrażono karekę. Środkową wypełnia cyrkiel tokarski podtrzymujący kulę, a pod nim skrzyżowane dłuto i pilnik. Na prawej wyobrażono beczkę, nad nią rozwarty cyrkiel. Legendę rozplanowano na otoku, rozpoczynając od kwiatu. W odcinku umieszczono napis: MIASTA WŁOCŁAWKA i wzór roślinny.

nr 42

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Rybackiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.

Wymiary pieczęci: ø35 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD

STARSZ:(YCH) ZGROM:(ADZENIA)

KUNSZTU RYBACKIEGO /

W MIESCIE // WŁOCŁAWKU

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/253, tab. XIV, poz. 6

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono dwie ryby; górna zwrócona w prawo, a dolna w lewo. Nad rybami wyobrażono koronę. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku, poniżej ryb wyryto napis: W MIESCIE // WŁOCŁAWKU.

nr 43

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Piekarskiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.

Wymiary pieczęci: ø34 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD

STARSZ:(YCH) ZGROM:(ADZENIA)

KUNSZTU PIEKARSKIEGO /

W MIESCIE // WŁOCŁAWKU

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/254, tab. XIV, poz. 7

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono dwa lwy wspięte, zwrócone ku sobie, pomiędzy nimi ukoronowany precel. Legendę pieczęci rozplanowano na otoku. Poniżej przedstawienia umieszczono napis: W MIESCIE WŁOCŁAWKU.

nr 44

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Krawieckiego
we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.
Wymiary pieczęci: $\varnothing 35$ mm
Kształt: okrągły
Materiał: czarny tusz

Język: polski
Legenda pieczęci: URZĄD
STARSZY:(CH) ZGROMAD:(ZENIA)
KUNSZTU KRAWIECKIEGO /
MIASTA // WŁOCŁAWKA
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/255, tab. XIV, poz. 8

Opis pieczęci: Pieczęć przedstawia
nożyce, nad nimi otwarta korona.
Po bokach nożyc umieszczono
motywy roślinne. Legendę pieczęci
rozplanowano na otoku, w odcinku
umieszczając napis: MIASTA
WŁOCŁAWKA.

nr 45

Pieczęć Urzędu Starszych Cechu Krawieckiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.
Wymiary pieczęci: $\varnothing 35$ mm
Kształt: okrągły
Materiał: czarny tusz

Język: polski
Legenda pieczęci: URZĄD
STARSZYCH CECHU
KRAWIECKIEGO / MIASTA //
WŁOCŁAWKA
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/256, tab. XIV, poz. 9

Opis pieczęci: W polu pieczęci
umieszczono tarczę herbową,
na niej rozwarte nożyce ostrzami
do góry. Legenda pieczęci została
rozplanowana na otoku i rozpoczyna
się od krzyża. Poniżej przed-
stawienia napisano: MIASTA
WŁOCŁAWKA.

nr 46

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Szewskiego we Włocławku

Datacja tłoka: I poł. XIX w.

Wymiary pieczęci: ø33 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czarny tusz

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD

STARSZ:(YCH) ZGROM:(ADZENIA)

KUNSZTU SZEWSKIEGO /

W MIESCIE // WŁOCŁAWKU

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/257, tab. XIV, poz. 10

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono tarczę, na której but z wysoką cholewą. Nad tarczą wyobrażono Oko Opatrzności. Legenda pieczęci została rozplanowana na otoku i rozpoczyna się kwiatem. Poniżej tarczy znalazł się napis: W MIESCIE // WŁOCŁAWKU.

nr 47

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Szewskiego we Włocławku

Datacja tłoka: 1688 r.

Wymiary pieczęci: ø36 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: PIECZEC CECHU

SZEWSKI(E)GO WROCŁAWEK 1688

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/258, tab. XIV, poz. 11

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono lwa wspiętego trzymającego w prawej łapie but z wysoką cholewą, a w lewej miecz. Legendę rozplanowano na otoku, rozpoczynając od dołu pieczęci.

nr 48

Pieczęć tkaczy z Sandomierza

Datacja tłoka: XV w.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 36$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew brązowy

Język: polski

Legenda pieczęci: S(igillum) linifirum
in Sandomirio

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/259, tab. XIV, poz. 12

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono tarczę hiszpańską dwudzielną w słup. W polu I połuorzeł. W polu II bidło tkackie do przybijania wątku do tkaniny. Nad tarczą czółenko tkackie w pas.

nr 49

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Rzeźnickiego we Włocławku

Datacja tłoka: 1818 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 36$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD STARSZYCH
ZGROMADZENIA KUNSZTU
RZEZNIICKIEGO / MIASTO //
WŁOCLAWKA // 1818

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/260, tab. XIV, poz. 13

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono głowę тура, pod nią dwa skrzyżowane topory. Legendę rozplanowano na otoku. Poniżej wyobrażenia dodano napis: MIASTO // WŁOCLAWKA // 1818.

nr 50

Pieczęć Cechu Kuśnierskiego we Włocławku

Datacja tłoka: 1803 r.

Wymiary pieczęci: ø36 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: P(I)E:(CZĘĆ)

CE(C)HU KUŚNIERSKIEGO

M:(I)ASTA) WRACŁAWKA.

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/261, tab. XIV, poz. 14

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono wyobrażenie Baranka Bożego z chorągwią stojącego na postawie z datą 1803. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 51

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Rymarskiego we Włocławku

Datacja tłoka: 1823 r.

Wymiary pieczęci: ø32 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD STARSZYCH

ZGROMADZENIA) KONSZTU

RIMARSKIEGO / OKRĘGU //

WŁOCLAWSKIEGO // 1823

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne

w Płocku, VB/262, tab. XIV, poz. 15

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono pasy ułożone w kształt litery „U” i zwieńczone koroną. Legendę rozplanowano na otoku, zaczynając u dołu pieczęci; dodając w odcinku: OKRĘGU // WŁOCLAWSKIEGO // 1823.

nr 52

Pieczęć Cechu Piekarzy we Włocławku

Datacja tłoka: 1795-1807

Wymiary pieczęci: ø35 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: SIEGEL DES
FABARE BACKER GEWERCK

ZU WROCLAWEK. Sygnatury:

Muzeum Diecezjalne w Płocku, VB/263,
tab. XIV, poz. 16

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono dwa lwy stojące na postumencie, wspięte, zwrócone głowami na zewnątrz. Między zwierzęciami ukoronowany precel, pod nimi bułka. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 53

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Siodlarskiego we Włocławku

Datacja tłoka: 1795-1807

Wymiary pieczęci: ø32 mm

Kształt: okrągły

Materiał: odlew cynowy

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD STARSZYCH
ZGROMADZENIA KUNSZTU
SZADLARSKIEGO / OKREGU //
WŁOCLAWSKIEGO // 1823

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/264, tab. XIV, poz. 17

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono siodło, nad nim korona. Legendę rozplanowano na otoku, dodając w odcinku napis: „OKREGU // WŁOCLAWSKIEGO // 1823”.

nr 54

Pieczęć Cechu Rzeźnickiego w Łowiczu

Datacja tłoka: XVII w.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 40 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: PIECZEC MIASTA
ŁOWICZA CECHU RZEZNICKIEGO

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/265, tab. XV, poz. 1

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono stojącego byka zwróconego w lewo. Pod zwierzęciem umieszczono skrzyżowane narzędzia: topór, pałkę i nóż. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 55

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Krawieckiego w Łowiczu

Datacja tłoka: 1819 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 43 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZAD STARSZYCH
ZGROMADZANIA KUNSZTU
KRAWIECKIEGO / MIASTA //
ŁOWICZA // 1819

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/266, tab. XV, poz. 2

Opis pieczęci: W polu pieczęci wyobrażono nożyce otoczone otwartym u góry wieńcem. Legendę rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: MIASTA // ŁOWICZA // 1819.

nr 56

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Garncarskiego w Łowiczu

Datacja tłoka: 1817-1867 r.
Wymiary pieczęci: $\varnothing 41$ mm
Kształt: okrągły
Materiał: czerwony lak

Język: polski
Legenda pieczęci: URZĄD STARSZYCH
ZGROMADZENIA KUNSZTU
GANCARSKIEGO / MIASTA // ŁOWICZ(A)
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/267, tab. XV, poz. 3

Opis pieczęci: W wyobrażeniu napieczętnym znajduje się koło garncarskie, na którym stoi waza. Wokół wyobrażenia umieszczono motywy roślinne. Legendę rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: MIASTA // ŁOWICZ(A).

nr 57

Pieczęć Cechu Garncarskiego w Łowiczu

Datacja tłoka: 1817-1867 r.
Wymiary pieczęci: $\varnothing 34$ mm
Kształt: okrągły
Materiał: czerwony lak

Język: polski
Legenda pieczęci: CECHU
GANCARSKIEGO MIASTA ŁOWICZA
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/268, tab. XV, poz. 4

Opis pieczęci: W polu pieczęci przedstawiono rzemieślnika siedzącego na krześle i lepiącego garnek na kole garncarskim. W lewym górnym rogu przedstawienia umieszczono pelikana w gnieździe karmiącego młode. Pod wyobrażeniem umieszczono datę 1672 r. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 58

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Kowalskiego w Łowiczu

Datacja tłoka: 1817-1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 43 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD STARSZYCH
ZGROMADZENIA KUNSZTU
KOW[ALS]KIEGO / MIASTA // ŁOWICZ(A).

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/269, tab. XV, poz. 5

Opis pieczęci: Przedstawia podkowę, pod którą umieszczono szczy-pce i młotek. Całość wyobrażenia otoczona wieńcem. Legendę rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: MIASTA // ŁOWICZ(A)

nr 59

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Ślusarskiego w Łowiczu

Datacja tłoka: 1817-1867 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing$ 42 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: URZĄD [STARSZYCH]
ZGROMADZENIA KUNSZTU
ŚLUSARSKIEGO / MIASTA // ŁOWICZ(A)

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne w Płocku,
VB/270, tab. XV, poz. 6

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono zegar, nad nim skrzyżowane klucz i strzelba. Legendę rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: MIASTA // ŁOWICZ(A).

nr 60

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Bednarskiego w Łowiczu

Datacja tłoka: 1817-1867 r.
Wymiary pieczęci: Ø41 mm
Kształt: okrągły
Materiał: czerwony lak

Język: polski
Legenda pieczęci: [U]RZĄD
STARSZYCH ZGROMADZENIA
KUNSZTU BEDNAR[SKI]EGO /
MIASTA // ŁOWICZ(A).
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne w Płocku,
VB/271, tab. XV, poz. 7

Opis pieczęci: W polu pieczęci umieszczono położoną beczkę, nad którą rozwarto cyrkiel. Po bokach umieszczono podbijak do obręczy i cieślicę. Legendę rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: MIASTA // ŁOWICZ(A)

nr 61

Pieczęć Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Szewskiego w Łowiczu

Datacja tłoka: 1817-1867 r.
Wymiary pieczęci: Ø41 mm
Kształt: okrągły
Materiał: czerwony lak

Język: polski
Legenda pieczęci: URZĄD
[S]TARSZYCH ZGROMADZENIA
KUNSZTU SZEWSKIEGO / MIASTA //
ŁOWICZA
Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/272, tab. XV, poz. 8

Opis pieczęci: W polu pieczęci wyobrażono dwóch świętych męczenników trzymających miecze i palmy. Możemy ich zidentyfikować jako św. św. Kryspina i Kryspiniana. Obok postaci umieszczono inskrypcje identyfikacyjne. Na wysokości głów postaci wyobrażono mitrę książęcą. Legendę rozplanowano na otoku, dodając w odcinku: MIASTA ŁOWICZ.

nr 62

Pieczęć Cechu Rymarzy w Łowiczu

Datacja tłoka: 1806 r.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 37$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: niemiecki

Legenda pieczęci: RIMER HANTFERK
ZU STA(D)T LOWICZ 1806

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/273, tab. XV, poz. 9

Opis pieczęci: W polu pieczęci wyobrażono ukoronowaną, owalną tarczę herbową trzymaną przez dwa lwy zwrócone głowami na zewnątrz. Na tarczy wyobrażono uzdę końską. Legendę rozplanowano na otoku i zapisano fonetycznie. Właściwie powinna brzmieć: RIMER HANDWERK ZU STADT LOWITSH 1806.

nr 63

Pieczęć Cechu Stolarskiego, Kołodziejskiego i Pinerskiego w Łowiczu

Datacja tłoka: XVII w.

Wymiary pieczęci: $\varnothing 29$ mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: polski

Legenda pieczęci: P(IECZĘĆ)
CEHU STOLARSKI(EGO)
KOŁODZIEITSKI(EGO)
i PIN[.]ERSKI(EGO)

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/274, tab. XV, poz. 10

Opis pieczęci: W polu pieczęci wyobrażono czwórdzielną tarczę turniejową. W polu I umieszczono niezidentyfikowany przedmiot, w polu II koło, w polu III również niezidentyfikowany przedmiot. Czwarte pole pozostało puste. Po bokach tarczy umieszczono litery I, S. Legendę rozplanowano na otoku.

nr 64

Pieczęć Cechu Ślusarskiego Łowiczu

Datacja tłoka: XVII w.

Wymiary pieczęci: ø38 mm

Kształt: okrągły

Materiał: czerwony lak

Język: łacina

Legenda pieczęci: SIGILLUM TOTIUS
CONTUBERNI CIVITATIS LOWICZ

Sygnatury: Muzeum Diecezjalne
w Płocku, VB/275, tab. XV, poz. 11

Opis pieczęci: Przedstawia dwie skrzyżowane szable, pod którymi data 1637, pod nią skrzyżowany klucz i strzelba, pod nimi zegar. Na wysokości klucza i strzelby umieszczono po lewej stronie żelazko nad strzemieniem, a po prawej niezidentyfikowany przedmiot (być może jest to tarcza). Legendę rozplanowano na otoku, dodając w polu pieczęci datę 1637 r.

